

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність зміни цілей освіти в умовах ринку праці, розкриваються особливості компетентнісного підходу в процесі підготовки вчителя трудового навчання, охарактеризовано ознаки виявлення базових і загально фахових компетентностей, а також виокремлено шляхи їх формування в майбутній професійній діяльності. Проаналізовано головну мету формування професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та його конкурентноздатність на ринку освітніх послуг, конкретизовано основні завдання фахової підготовки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, вчитель трудового навчання, фахова підготовка, професійні якості, освітньо-кваліфікаційна характеристика, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти [5]. Нині в Україні відбувається становлення нової системи освіти, яка зорієнтована на входження в єдиний світовий освітній і інформаційний простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. Навчальний заклад має впливати на якість освіти через багатоканальний механізм розроблення інноваційних педагогічних ідей, теорій і технологій та підготовку фахівців, які б виступали носіями цих технологій та мали б компетенцію щодо їх реалізації в освітній практиці. Питання упровадження компетентнісного підходу є ключовими у нормативних документах у галузі розвитку вітчизняної освіти. На цих аспектах наголошується в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти та ін.

Сьогодні потрібні фахівці, які здатні практично розв'язувати життєві та професійні проблеми. Завданням кожного навчального закладу є формування свого власного освітнього середовища для забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців згідно компетентнісного підходу, спрямованого на формування компетентностей особистості, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Наразі існує суперечність між вимогами стратегії модернізації освіти шляхом застосування компетентнісного підходу та недостатньою

обізнаністю викладачів з методологією та методикою його впровадження. Не достатньо дослідженою залишаються, зокрема, проблеми формування фахових компетентностей майбутніх учителів трудового навчання. Для практичної роботи із складання освітніх програм підготовки фахівців є нагальним широке обговорення та узгодження необхідних компетентностей для та умов їх набуття.

Актуальними стають активність, ініціативність, самостійність, висока відповідальність спеціаліста, що неможливо без професійної компетентності на основі фундаментальних знань, які забезпечують мобільність і адаптивність до динамічних умов ринку праці.

Провідним показником готовності до професійної діяльності на сьогоднішній день є професійна компетентність – інтеграційна характеристика ділових і особистих якостей фахівця, що відображає не лише рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але і соціально-етичну позицію особи [3, с. 56].

В українському суспільстві на сьогодні найактуальнішим залишається питання про конкуренто-спроможність спеціалістів в умовах ринкової економіки, стрімких технологічних змін, глобалізації суспільства. На мою думку, успіх вирішення даної проблеми безпосередньо залежить від працівників освітньої сфери, бо саме від професійної компетентності учителя залежить формування конкуренто-здатності, ключових компетентностей учнів, їх спроможності увійти у світовий глобальний простір.

Я вважаю, що удосконалення рівня професійної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання – один із основних напрямів реформування освітньої галузі «Технологія». Саме тому на сучасному етапі модернізації системи технологічної освіти й трудового виховання в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання підвищення й розвитку професійної компетентності вчителів трудового навчання.

Формування професійної компетентності вчителя трудового навчання розглядається, сьогодні, як невід’ємна складова реформи системи педагогічної освіти в цілому. Основна мета якої передбачає підготовку технічно і технологічно освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок технічного характеру та формування основних компонентів інформаційної культури [4, с. 12].

У зв’язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, формування яких йде впродовж усього навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом проблема професійної компетентності педагогічних працівників перебуває в центрі уваги дослідників. Цей факт є визнанням того, що професійна компетентність відіграє провідну роль у педагогічній

діяльності.

Проблемі формування професійної компетенції присвячені праці К. Арановської, Н. Боритко, Е. Бондаревської, В. Зайцева, В. Монахова, А. Саранова, Е. Шиянова та ін., у яких розглянуто теоретико-методологічні основи формування професійної компетентності майбутнього фахівця освітньої галузі.

Проблемі застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів трудового навчання присвячені наукові доробки О. Коберника, В. Сидоренка, В. Стешенка, а також дисертаційні дослідження Н. Гусак і інших науковців.

Мета статті: розкрити характеристики та ознаки базових компетентностей педагогічного працівника, а також загальнофахових компетентностей вчителів трудового навчання й виокремити шляхи їх формування в процесі професійної підготовки сучасного вчителя трудового навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап реформування системи освіти України характеризується впровадженням компетентнісного підходу до змісту освіти, стратегічним завданням якого є підготовка компетентного фахівця, здатного ефективно діяти за межами навчальних ситуацій, розв'язувати типові й проблемні завдання у власній професійній діяльності.

Використання компетентнісного підходу при складанні галузевого стандарту освітньо-кваліфікаційної характеристики професійної підготовки сучасного вчителя трудового навчання передбачає використання двох основних методологічних підходів – компетентнісного та суб'єктно-діяльнісного.

На думку науковців застосування компетентнісного підходу до створення галузевих стандартів освіти ні в якому разі не може замінювати традиційну для вітчизняної освіти систему «знання, уміння, навички» та підходи до їх визначення, а має створювати передумови для більшого та гнучкішого наближення результатів освіти до потреб та вимог суспільства, ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому. Оскільки компетентності фахівця пов'язані з його професійною діяльністю, то для визначення її змісту доцільно застосувати суб'єктно-діяльнісний підхід.

Професійна компетентність майбутнього вчителя трудового навчання передбачає готовність вирішувати специфічні для даної професії завдання, певні дії для їх виконання, доведені до рівня умінь, що засновані на системному і глибокому освоєнні знань [1, с. 43].

В основу компетентнісного підходу (як нової освітньої парадигми) не можуть бути покладені знання, вміння та навички. У сучасному змісті освіти вони розглядаються не як мета та основа освіти, а як засіб, матеріал моделювання знання, необхідного завтра. Таким чином, знання, вміння та навички стають допоміжним компонентом змісту освіти,

інструментом досягнення освітніх цілей та завдань.

Сутність застосування цього підходу полягає в тому, що зміст професійної освіти має бути сформованим не на основі певних наук чи окремих систем вимог, а на основі відповідних професійних задач, що входять до складу професійних функцій чи видів діяльності фахівця певної професії, спеціальності та кваліфікації [3].

Трудові функції, типові задачі діяльності та професійні уміння, визначені відповідно до такого підходу, найбільш повно відображають складну специфічну структуру предмета діяльності майбутнього фахівця. Ця структура відображається в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, на основі якої безпосередньо й здійснюється побудова навчального матеріалу та забезпечується формування методології й методики професійного мислення, тобто визначається зміст освіти. Отже, компетентності мають відповідати цим трудовим функціям, типовим задачам діяльності та професійним умінням.

Аналізуючи головну мету формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання, якою є забезпечення належної професійної підготовки випускника в умовах реформування освіти та його конкурентноздатності на ринку освітніх послуг слід конкретизувати основні завдання:

- забезпечення оволодіння технологіями самоорганізації та самоактуалізації;
- створення умов для становлення професійної культури майбутнього фахівця;
- активізація формування ключових компетенцій майбутнього вчителя технологічної освіти;
- формування професійної мобільності майбутніх учителів трудового навчання;
- організація науково-методичної, дидактичної та інформаційної підтримки студентів;
- формування соціальної активності на основі особистісних якостей та соціальних умінь особистості.

На мою думку компетентності і компетенції – це укрупнені інтегральні дидактичні одиниці, використання яких дозволяє суттєво зменшити час на засвоєння нового теоретичного матеріалу і опанування навичками роботи. Результати освіти висловлені мовою компетенцій, розглядаються в компетентнісному підході як головні цільові установки в реалізації компетентнісної парадигми. При формулюванні компетенцій необхідно усвідомлювати, що при розробці змісту підготовки фахівця можуть удосконалюватися формулювання тих чи інших компетенцій, відбуватися групування компетенцій та їх систематизація.

Формування професійної компетентності майбутнього учителя трудового навчання розглядається як цілеспрямований процес, що здійснюється на основі певних педагогічних умов з використанням засобів розвиваючих технологій і передбачуваним результатом

розвитку професійних і особистісних умінь. Можна виокремити такі педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх учителів трудового навчання:

- цілеспрямована організація навчального процесу на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання;
- створення професійно-креативного навчально-виховного середовища у процесі вивчення дисциплін професійно-практичної підготовки;
- забезпечення професійної спрямованості навчання, розроблення комплексу професійно-орієнтованих ситуативних завдань та їхнього методичного супроводу;
- створення ситуацій зацікавленості майбутнього учителя педагогічною діяльністю та її результатами.

Становлення педагогічної компетентності вимагає особливого навчального процесу, де має місце не тільки вирішення поставлених завдань, але й постановка нових; акцент на способі мислення (здобутті знань); розуміння знання як змінюваної моделі, що має обмежене застосування. Іншими словами компетентність – це власний досвід, набутий за підтримки майстра.

Нині саме компетентнісний підхід є тим пріоритетним напрямом, який орієнтує на цілі-вектори освіти: навчання, самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності.

Виходячи з сучасних вимог можна визначити основні шляхи розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання:

- робота в методичних об'єднаннях, творчих групах;
- дослідницька діяльність;
- інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій;
- різні форми педагогічної підтримки;
- активна участь у педагогічних конкурсах;
- трансляція власного педагогічного досвіду;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

Жоден з перерахованих способів не буде ефективним, якщо педагог сам не усвідомлює необхідності підвищення власної професійної компетентності. Як показують наші дослідження існує необхідність мотивації і створення сприятливих умов для педагогічного зростання. Необхідно створити умови, в яких майбутній вчитель буде самостійно усвідомлювати необхідність підвищення рівня власних професійних якостей. Аналіз власного педагогічного досвіду активізує професійний саморозвиток педагога, внаслідок чого розвиваються навички дослідницької діяльності, які потім інтегруються у педагогічну

діяльність.

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння і модернізації професійного досвіду, який веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду, що передбачає безперервний розвиток і самовдосконалення.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх вчителів трудового навчання на сучасному етапі є неможливою без урахування основних положень компетентнісного підходу.

Професійна компетентність передбачає здатність приймати рішення і нести відповідальність за їх реалізацію при виконанні функціональних обов'язків. Формування переліку професійних компетентностей на різних рівнях освіти є необхідною умовою підготовки вчителя трудового навчання на сучасному етапі. Врахування у повному обсязі педагогічних компетентностей у освітніх програмах та їх формування в навчальному процесі буде сприяти підготовці вчителів трудового навчання, які здатні до ефективної професійної діяльності на рівні Європейських стандартів, конкурентоспроможні в умовах ринку праці.

Використані джерела

1. Коберник О. Розробка творчих проектів на уроках технічної праці / О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №1. – С. 41-45.
2. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / [Укл. Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Л. О. Котоловець і ін.; під заг. ред. В. Д. Шинкарука]. – К. : ПТЗО, 2008. – 68 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / за ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти / Н.Г. Ничкало // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 49-57.
5. Сериков В.В. Природа педагогической деятельности и особенности профессионального образования педагога / В. В. Сериков // Педагогика. – 2010. – № 5. – С. 29-37.
6. Химинець В.В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / В. В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. –